

ASPECTE ALE INTEGRĂRII SOCIO-PROFESIONALE ALE ELEVILOR CU CERINȚE EDUCATIONALE SPECIALE

*EUGENIA FOCA, asistent universitar,
ANGELA BEJAN, asistent universitar
Universitatea de stat „Alecru Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Annotation: *The article in question touches upon the problem of social and professional integration of pupils with special educational needs, focusing on the access to education and career guidance, so that they acquire the quality of socially useful citizen having a productive job. It highlights the principles, the difficulties and the opportunities of social and professional integration of people with special needs. It proposes some examples of activities and working methods with pupils from primary classes aiming to facilitate the career choice.*

Keywords: *social and professional integration, occupation, employment, career guidance, pupils with special educational needs.*

Prin modul său de organizare, societatea contemporană a creat o legătură foarte puternică între om și profesie. Sub presiunea mediului extern au apărut noi trebuințe și interese care sunt satisfăcute pe baza extinderii câmpului ocupațional și al persoanelor integrate profesional [2].

În afară de oferirea siguranței materiale, profesia are și rol de integrare, de menținere a unui echilibru psihologic, având chiar o importantă funcție terapeutică în viața oamenilor. Astfel una din valorile de bază ale societății noastre este aceea ca persoanele cu CES să-și dobândească calitatea de cetățean socialmente util, cu un loc de muncă productiv și un salariu decent pentru activitatea prestată. Asumarea acestor valori implică șanse de a obține angajarea persoanelor cu CES, astfel încât aceștia să nu renunțe la alte drepturi sau beneficii care le asigură un nivel acceptabil de existență.

În educația copiilor cu CES este importantă poziționarea acestora în raport cu acțiunile educaționale de calitate, astfel având în vedere că majoritatea prejudecăților se formează anume în copilărie, afirmăm că doar prin diminuarea atitudinii stereotipice față de diversitate vom putea evita discriminarea și în angajare a acestora.

Copiii cu CES continuă să reprezinte categoria cea mai vulnerabilă, astfel, odată cu absolvirea studiilor, de cele mai multe ori renunță, abandonându-se indiferenței în angajare. Refuzul accesului la educație și angajare atrage după sine dependența lor de-a lungul întregii vieți, sărăcia și excluderea socială, sporind astfel etichetarea dizabilității.

Optimizarea integrării profesionale și sociale a tinerilor cu CES, absolvenți ai instituțiilor școlare presupune sensibilizarea comunității locale cu pregătirea acestora pentru a deveni mai permisivă, mai valorizatoare și intergratoare pentru ei.

În multe țări, angajatorii sunt obligați prin lege să ofere locuri de muncă persoanelor cu dizabilitate. Bunăoară, în Republica Moldova, în Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități („Legea privind incluziunea socială”), care stabilește un cadru general de reglementare a serviciilor de protecție socială în conformitate cu standardele internaționale privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, obligă angajatorii să proiecteze și să adapteze locurile de muncă astfel încât acestea să devină accesibile persoanelor cu dizabilități; să furnizeze noi tehnologii și dispozitive de asistență, instrumente și echipamente care să permită persoanelor cu dizabilități obținerea și menținerea locului de muncă; să furnizeze instruirii și sprijin adecvat pentru aceste persoane etc. Persoanele cu dizabilități participă activ la procesul de evaluare a procentului capacității de muncă și la procesul de orientare, formare și reabilitare profesională, au acces la informare și la alegerea activității potrivit dorințelor și aptitudinilor proprii. Conform prevederilor legale, beneficiază de orientare și formare profesională persoana cu dizabilități care este școlarizată și are vârsta corespunzătoare pentru integrarea profesională, persoana care nu are un loc de muncă, cea care nu are experiență profesională sau cea care, deși încadrată în muncă, i se recomandă recalificarea profesională în conformitate cu programul individual de reabilitare și incluziune socială, după caz. În vederea asigurării procesului de evaluare a procentului capacității de muncă, cât și a procesului de orientare, formare și reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilități, autoritățile publice responsabile au obligația să ia următoarele măsuri specifice: a) să realizeze și/sau să diversifice programele privind orientarea, formarea și reabilitarea profesională a persoanelor cu dizabilități; b) să coreleze orientarea, formarea și reabilitarea profesională a persoanelor cu dizabilități cu cerințele pieței muncii; c) să creeze condiții pentru accesul persoanelor cu dizabilități la evaluarea procentului capacității lor de muncă, cât și la orientarea, formarea și reabilitarea lor profesională în orice meserie, în funcție de abilitățile personale [10, p.17].

De asemenea angajatorii, care au cel puțin 20 de salariați, vor crea sau rezerva locuri de muncă și vor angaja persoane cu dizabilități într-o proporție de 5% din numărul total al salariaților săi (art. 34 alin. (4) al Legii privind incluziunea socială).

În 2017, spre exemplu, a avut loc revizuirea situației din Republica Moldova cu privire la asigurarea drepturilor copilului, drepturilor persoanelor cu dizabilități și cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Astfel, 3 Comitete ONU au prezentat recomandări Republicii Moldova, inclusiv în domeniul educației și muncii, cu accent pe incluziunea copiilor și adulților cu dizabilități, printre care:

Intensificarea eforturilor pentru realizarea educației incluzive și în special ”să se asigure că niciunui copil nu îi este refuzată admiterea în școlile de masă pe bază de dizabilitate, să asigure accesibilitatea și să aloce resursele necesare pentru a garanta amenajări corespunzătoare pentru a facilita accesul elevilor cu dizabilități la educație calitativă, incluzivă, inclusiv cea pre-școlară și învățământ terțiar; să realizeze formarea obligatorie pentru personalul administrativ și profesori privind educația incluzivă și implementarea acesteia”. Dezvoltarea și promovarea formării profesionale de calitate pentru a spori abilitățile copiilor, în special a celor care abandonează școala, și asigurarea facilităților și echipamentelor adecvate; - Integrarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în strategiile naționale de ocupare a forței de muncă și a agențiilor respective, inclusiv măsurile de cote obligatorii și de stimulare pentru angajatori, sprijinirea angajării persoanelor cu dizabilități pe piața liberă a muncii, acomodarea rezonabilă a locurilor de muncă, îmbunătățirea serviciilor de profesionalizare și de angajare [10, p.11].

Deși Republica Moldova a realizat anumite progrese în domeniul educației incluzive la nivel de învățământ general, profesionalizarea și ulterior angajarea în câmpul muncii a elevilor și tinerilor cu CES și în special cu dizabilități rămâne încă a fi o provocare majoră. Evidențiem câteva dificultăți și oportunități ale integrării socio-profesională a persoanelor cu CES în următorul tabel:

Tabelul 1. Dificultăți și oportunități ale integrării socio-profesională a persoanelor cu CES

<i>Dificultăți</i>	<i>Oportunități</i>
<ul style="list-style-type: none"> • mentalitatea societății care consideră persoanele cu CES lipsite de randament și performanțe la locul de muncă 	<ul style="list-style-type: none"> • crearea unui mediu unei societăți democratice, deschise tuturor membrilor săi
<ul style="list-style-type: none"> • protejare exagerată de către părinți, care îl face pe copilul cu CES dependenți de aceștia 	<ul style="list-style-type: none"> • dobândirea pentru persoanele cu CES a calității de cetățean socialmente util, cu prestarea unei activități profesionale
<ul style="list-style-type: none"> • necunoaștere facilităților fiscale de care beneficiază angajatorii 	<ul style="list-style-type: none"> • crearea unei imagini pozitive a firmei prin angajarea persoanelor cu dizabilități și alternative de plată a unor obligații la bugetul de stat
<ul style="list-style-type: none"> • lipsa cunoștințelor privind drepturile tinerilor cu CES 	<ul style="list-style-type: none"> • facilitarea integrării socio-profesionale la nivelul angajatorului datorită informațiilor posedate
<ul style="list-style-type: none"> • existența unui mediu ostil la locul de muncă a persoanelor cu CES, generat de ceilalți angajați 	<ul style="list-style-type: none"> • persoanele cu CES nu intră în concurență cu ceilalți colegi, datorită și nivelului de expectanțe scăzut, sunt mult mai disciplinați
<ul style="list-style-type: none"> • diminuarea randamentului persoanelor cu CES care se datorează gradului și tipului de deficiență 	<ul style="list-style-type: none"> • profesionalizarea persoanelor cu CES în diverse domenii de calificare

Diferențiem câteva idei ce urmăresc asigurarea premizelor de integrare socio-profesională a copiilor cu CES:

1. Formarea și dezvoltarea abilităților de comunicare și interrelaționarea a elevilor;
2. Diversificarea experiențelor sociale ale copiilor, formarea competențelor sociale;
3. Respectarea preferințelor copiilor cu CES și stimularea integrității, demnității și dezvoltării lor personale;
4. Schimbarea mentalității cu privire la tinerii cu dizabilități;

5. Informarea și sensibilizarea comunității în legătură cu posibilitățile de integrare socială și profesională a viitorilor absolvenți;
6. Identificarea și susținerea găsirii unui loc de muncă;
7. Colaborarea cu unitățile de producție pentru a găsi acele locuri de muncă potrivite pentru nivel profesional, tip și gravitate a deficiențelor.

Șansa de profesionalizare și angajare a tinerilor cu CES trebuie să fie raportată la următoarele *principii*:

- Principiul individualizării -persoanele cu CES trebuie să fie implicate în toto procesul de luare a deciziilor care le pot afecta viața;
- Principiul asigurării normalității la locul de muncă – persona cu CES trebuie să beneficieze de aceleași condiții de angajare, drepturi, obligații, beneficii;
- Principiul asigurării serviciilor de sprijin – gradul și tipul de sprijin trebuie să fie flexibile și limitate în timp în unele situații;
- Principiul asigurării strategiilor de angajare a persoanelor cu dizabilități – desfășurarea unor programe care să favorizeze fie angajarea în unități de producție, fie asigurarea unor condiții de angajare autonomă sau protejată;
- Principiul colaborării – dezvoltarea de relații și parteneriate cu societățile comerciale și diverse agenții.

Există două modele de soluționare a problemei angajării în câmpul muncii a tinerilor cu CES [11, p.31]:

- *Modelul atelierelor protejate* – în cadrul acestora persoanele cu CES achiziționează diferite abilități pentru viitoarele angajări, îmbunătățindu-și aptitudinile sociale și cele de comunicare. De regulă, atelierelor sunt specializate pe domenii: poligrafie, tâmplărie, confecționarea hainelor, curățarea lor etc. Există mai multe niveluri de încadrare a persoanelor cu dizabilitate în activitatea atelierului: participare integrală, participare parțială și participare cu asistare permanentă din partea personalului;
- *Modelul angajării asistate* dezvoltat în mai multe state europene (Belgia, Franța, Olanda, Suedia) și în SUA, se bazează pe agențiile ce dezvoltă servicii de sprijin în vederea angajării persoanelor cu CES pe piața liberă a muncii și servicii de sprijin la locul de muncă.
- *Activități recomandate* să faciliteze integrarea socio-profesională a elevilor cu CES:
- Oferirea informațiilor pentru integrarea socio-profesională (despre profesii practicate de persoanele cu CES, scrierea CV-ului și scrisorii de intenție, pregătirea de interviu în vederea obținerii locului de muncă);
- Instruirea cu privire la drepturile sociale pentru generarea unei atitudini pozitive asupra muncii;
- Participarea la târgul de cereri și oferte, vizând cariera absolvenților cu dizabilități;
- Expoziții de vânzare a produselor realizate de elevi;
- Organizarea de întâlniri cu instituții de învățământ profesional din împrejurimile localității care se confruntă cu probleme similare privind integrarea socio-profesională a tinerilor cu CES;
- Activități de motivare a părinților, a populației care recunoaște valoarea pozitivă a integrării elevilor cu CES, care sunt cea mai bună garanție pentru un viitor mai bun.

Jocurile și întrebările copilăriei, de obicei, sunt legate de viitoarea profesie. Fetele joacă roluri precum cel al profesoarei, al bucătăresei, al doctoriței, iar băieții – al polițistului, al inginerului, al pompierului. Aceste activități îi determină pe viitorul matur în alegerea profesiei dorite. În atare situații se observă aptitudinile speciale pe care le posedă copiii.

Orientarea școlară pregătește alegerea carierei, fiind un complex de activități desfășurate sub influența a numeroși factori precum: familia, școala, mass-media, comunitatea locală, situația economică și socială, la nivel național și chiar internațional.

Exemple de activități ocupaționale ce pot fi realizate cu elevii cu CES:

- activități practice: activități productive de bază (olăritul, țesutul, împletitul popular a nuielor, prelucrarea lemnului și a fierului); productive complementare (cartonajul, marochinărie, strungăria, tipografia, dactilografia)
- activități educaționale (școlarizare);
- activități de divertisment în timpul liber (jocuri, sport, excursii etc)
- activități de expresie (desen, pictură, gravură, modelaj)
- hobby-uri diverse (teatrul de păpuși, confecționarea obiectelor din artizanat etc.)

Învățătorul claselor primare poate utiliza metodele, tehnicile și activitățile ținând cont de următoarele principii de eficiență:

1. Realizarea activităților pe grupe de lucru;
2. Utilizarea exercițiilor scrise în cadrul fiecărei activități;
3. Furnizarea unui feedback adaptat la specificul activității.

Propunem astfel de tehnici și metode utilizate cu elevii: brainstorming, Philips 6-6, joc de rol, dezbaterea, interviul, realizarea de postere, dicționare, afișe, portofoliul, realizarea de proiecte, autorvaluarea, studiul de caz, imaginea mentală, observația psihopedagogică, analiza prodiselor activității, metoda biografică, chestionarul, autocaracterizarea, ancheta psihosocială, testul proiectiv, vizite în întreprinderi sau în instituții educaționale, Ziua porților deschise, zilele carierei, viziunare de filme educaționale, redactare de materiale de promovare personală, Universitatea copiilor etc. [1, 7]

Literatura de specialitate analizează rolul major al familiei la vârsta elevilor în alegerea profesiei. Implicarea părinților este pe cât de firească pe atât de hotărâtoare ce ține de viitorul angajat. Modalitățile de „convingere” a copiilor fiind diverse: de la șantaj emoțional sau financiar până la convingerea personală a unei „...știu sigur profesia bună pentru tine!”. Greșelile educative ale părinților influențează negativ orientarea copiilor. Copiii nehotărâți lasă alegerea în seama părinților.

Este foarte important ca familia să fie conștientă că sarcinile în orientarea elevilor sunt, în fond, aceleași ca și ale școlii sau ale celorlalți factori educativi ce pot fi reduse la următoarele [1, p. 262-263]:

- descoperirea potențialului natural al copiilor;
- cunoașterea particularităților fizice și psihice ale copiilor și formarea capacității lor de autocunoaștere și autoapreciere obiectivă;
- ajutor în informarea copiilor cu privire la școli și profesii;

- cultivarea unor interese multilaterale, a înclinațiilor și aptitudinilor, a unei atitudini de interes și atașament față de profesia aleasă;
- educarea respectului față de muncă;
- formarea unei motivații superioare în muncă și în alegerea profesiei.

Prin activitățile de ghidare în carieră, elevii își formează competențe în următoarele domenii [6, p.11-12]:

- autocunoaștere și dezvoltare personală;
- comunicare și relaționare interpersonală;
- managementul informației și al învățării;
- planificarea carierei;
- educație antreprenorială;
- managementul stilului de viață.

Aceste competențe permit tuturor elevilor un control activ al propriei cariere și adaptarea cu ușurință la un mediu educațional și profesional. Astfel aceștia își vor dobândi calitatea de cetățean socialmente util, cu un loc de muncă productiv.

Referințe bibliografice:

1. BONCHIȘ, Elena (coordonator) *Familia și rolul ei în educarea copilului.* Iași: Polirom, 2011. 419 p. ISBN 978-973-46-2231-3
2. VASIAN, Tatiana. Practici de incluziune în câmpul muncii. In: *Eu inclusiv. Buletin informativ de educație incluzivă al Centrului de Zi „Speranța”*. Chișinău: Combinatul Poligrafic. Nr.3, 2007. 16 p.
3. GHERGUȚ, Alois. *Sinteze de psihopedagogie specială. Ghid pentru concursuri și examene de obținere a gradelor didactice*. Ediția a III-a. Iași: Polirom, 2013. 527 p. ISBN 978-973-46-3386-9
4. GHIAȚĂU, Roxana. *Codul deontologic al profesiei didactice*. Iași: Sedecom Libris, 2012. ISBN 978-973-670-438-3
5. *LEGEA Nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități*, [online] [citat 08.07.2019]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/344149/>
6. LEMENI, Gabriela, MICLEA, Mircea. (coordonatori). *Consiliere și orientare. Ghid de educație pentru carieră*. Cluj-Napoca, 2010. 258 p. ISBN 978-973-7973-90-0
7. LEZERIUC, Florina. *Orientare socio-profesională a tinerilor*. Bacău: Rovimed Publishers, 2013. 139 p. ISBN 978-606-583-350-0
8. MÂNDĂCANU, Virgil., SHEAU, Ioan, OPRIȘ, Dorin (editori) *Educația din perspectiva valorilor. Idei, concepte, modele*. Tom IV: Summa Paedagogica. Cluj Napoca: Eikon, 2013. 506 p. ISBN 978-973-757-918-8
9. *Repere metodologice privind activitatea cadrului didactic de sprijin în instituțiile de învățământ general* Ordinul MECC Nr 209 din 27.02. 2018 [online] [citat 08.07.2019]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/reglementari_cds_mv.pdf
10. *Studiu calitativ privind consilierea și ghidarea în carieră a elevilor cu cerințe educaționale speciale din învățământul general și profesional tehnic din Republica Moldova*. Centrul „Speranța”, 2018. [online] [citat 08.07.2019]. Disponibil:
11. https://mecc.gov.md/sites/default/files/integral_research_report_speranta_center.pdf
12. VOLMER, Ștefania. *Alternative Educaționale viabile în integrarea elevilor cu cerințe educaționale speciale*. Iași: Performantica, 2017. 343 p. ISBN 978-606-685-553-2